

Терещенко Н. В. *Nata_Teresh@i.ua*
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології
факультету управління персоналом, соціології та психології
ДВНЗ «Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана» м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМА СОЦІОЛОГІЧНОГО МЕТОДУ В ДОСЛІДЖЕННІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Використання соціологічних методів сприяє зростанню популярності соціологічного підходу в різних сферах громадських і політичних досліджень. Проте не завжди точно можна називати всі ці методи соціологічними, так як деякі з них (наприклад, застосування математичної статистики або шкал позицій) з'явилися спочатку в психології та вже в подальшому проникли в інші суспільні науки, насамперед у соціологію. Проблема соціологічного методу в дослідженні міжнародних відносин може розглядатися в двох окремих аспектах. Першим з них є використання соціологічного методу інтерпретації політичних явищ. Другим – застосування в галузі міжнародних відносин методів збору, обробки інформації, які були створені або розвинені в соціологічних дослідженнях [1]. Між цими проблемами існує зв'язок, але це не ідентичні питання. Основні елементи соціологічного підходу до політичних явищ повністю відносяться до методу соціологічної інтерпретації міжнародних відносин. Ця інтерпретація полягає в аналізі залежностей, існуючих між громадськими змінними та міжнародними відносинами (які в свою чергу розглядаються як змінні, що впливають на розвиток суспільних процесів); в дослідженні міжнародних інститутів і установ, за допомогою яких здійснюються дії в сфері міжнародних відносин (збройні сили, дипломатія і т. п.) в конкретних історичних обставинах і в функціональних взаємозв'язках з політичною системою в цілому. Це передбачає необхідність обліку у сфері відносин між державами та народами. Застосування соціологічного методу вимагає використання накопичених теоретичних знань у галузі соціології (причому як найбільш загальних законів, так і теорій середнього рівня) для з'ясування явищ, що виникають у взаєминах між державами. Це не єдиний метод інтерпретації (можна спробувати пояснити ці стосунки за допомогою іманентних залежностей, що містяться в самій природі «політичної гри», якою є міжнародні відносини), проте досить плідний. Його застосування не може бути виключною сферою тільки соціології міжнародних відносин. У протилежному випадку слід було б вважати соціологію міжнародних відносин ідентичною теорією міжнародних відносин, що є помилковим і штучним.

Використання соціологічних методів при побудові теорії міжнародних відносин сприятиме визначенню відносин між державами, щоб вона стала основою успішної діяльності. Соціологію міжнародних відносин вирізняє не стільки сама теорія, скільки з'єднання цієї теорії з певним типом емпіричних досліджень. Особливе місце, яке соціологія може зайняти в дослідженні міжнародних відносин, може бути визначено методичним використанням процедур, вироблених або розвинених соціологією методів отримання та обробки інформації: використання статистичного аналізу залежностей між громадськими та міжнародними змінними, в тому числі про використання їх для інтерпретації поведінки в сфері міжнародних відносин; застосування соціологічних методів дослідження думок і позицій для інтерпретації мотивів дій у галузі міжнародних відносин (маються на увазі як більш традиційні методи якісного аналізу (особистих документів, наприклад мемуарів державних діячів), так і сучасні методи аналізу думок, шкал позицій і цінностей і т. п.); використання соціологічних методів аналізу пропаганди (особливо так званого аналізу змісту) для інтерпретації ролі пропаганди в міжнародних відносинах (в цій сфері вперше проводився кількісний аналіз змісту); застосування соціологічних методів дослідження великих організацій для аналізу функціонування та впливу як великих міжнародних організацій (наприклад, апарату ООН), так і великих націо-

нальних організацій, які своєю діяльністю суттєво впливають на міжнародні відносини (отримали розвиток дослідження армії та в значно меншій мірі дослідження дипломатії, міжнародних інформаційно-пропагандистських служб і т. п.) [1].

Зростає усвідомлення того, що рішення соціальних проблем вимагають врахування глобальної перспективи. Це стосується не тільки питань війни та миру, що традиційно обговорюються в міжнародних відносинах. Голод і демографічний вибух, дифузія культур і поширення інформації, освоєння космосу та дослідження світового океану – ці та інші проблеми сучасності викликають необхідність спільних дій, що виходять за межі держав. У сучасному світі це проблеми досить складні, проте це не означає, що вони не можуть бути вирішені через розходження в політичних системах і ще незавершеної боротьби між неокapіталізмом і неосоціалізмом. Однак, сама ця боротьба надає соціальним перетворенням міжнародний масштаб. Міжнародні відносини в сучасному світі мають визначальний вплив на подальший розвиток соціології міжнародних відносин, роль якої в соціології політики у майбутньому буде зростати. Облік міжнародного аспекту суспільно-політичних явищ дозволяє всебічно зрозуміти ці явища. У цьому сенсі соціологія міжнародних відносин є важливим розділом соціології та істотно впливає на поглиблення теорії політичної соціології.

Будь-якій теорії властиві такі недоліки як консерватизм, тенденція до редукціонізму, а також до гегемонізму. Консерватизм – оскільки теорія як результат складних і тривалих зусиль по узагальненню багатьох аналітичних досліджень прагне до збереження накопиченого, захисту його від проникнення неприйнятних для теорії положень і висновків. Редукціонізм – кожна теорія будується на фундаменті, який складається з однієї або кількох аксіом. Гегемонізм – теорія ґрунтується на презумпції раціонального. У зв'язку з цим явище, яке не вписується органічно у її інтерпритацію, проголошується ірраціональним і розглядається як маргінальне, що не впливає на загальні висновки або й підлягає навіть знищенню. Звідси, будь-якій теорії загрожує небезпека виродження в теогонію.

Прагнення уникнути вказаних недоліків, а також прагнення здолати обмеженість різних теоретичних напрямів у галузі міжнародних відносин спонукало багатьох дослідників (насамперед французьких – Р. Арона, Г. Бутуля. Л. Пуар'є. Б. Баді, М. Мерля та ін.) звернутися до соціології міжнародних відносин. Її визначення можна дати, ґрунтуючись на дефініції соціології вченого С. Фролова: наука, яка вивчає «структури суспільства, їх елементи й умови існування, а також соціальні процеси, що протікають у цих структурах»[2,15]. Звідси, соціологія міжнародних відносин – дисципліна, яка покликана аналізувати структури єдиної міжнародної системи на основі соціологічного підходу та використання соціологічних методів (насамперед методик прикладного аналізу, якими є контент-аналіз, івент-аналіз і когнітивне картування, а також біографічного методу, методу включеного спостереження, експерименту, масового опитування тощо).

Фактично аналіз проблематики міжнародних відносин з позицій соціологічного підходу означає дотримання свого роду «транстеоретичного» принципу, що вимагає: розглядати міжнародні відносини з позицій глобальності (єдності) й системності (цілісності); взаємозалежність тенденцій і зв'язків; поєднання «макро»- і «мікропарадигм». Значущим є аналіз конкретних досягнень у соціології про міжнародні відносини представників французької соціологічної школи як найвпливовішої з точки зору розвитку соціології міжнародних відносин.

Використана література:

1. Дослідження міжнародних відносин. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://moyaosvita.com.ua/istoriya/doslidzhennya-mizhnarodnix-vidnosin/>.
2. Фролов С. Социология. – М., М.: Наука, 1994. – 256 с.